

JAROSŁAW RÓŻAŃSKI OMI

MISJOLOGIA RELIGIOZNASTWO I TEOLOGIA EKUMENICZNA NA ATK/UKSW W WARSZAWIE

Ujęcie w ramy administracyjne i ramy specjalizacji refleksji religioznawczej, misjologicznej i ekumenicznej w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie ma swoją dość długą i złożoną historię. Funkcjonujące przed 1 marca 2013 r. sekcje misjologii, religiologii i teologii ekumenicznej powstawały i zmieniały się wraz ze zmianami strukturalnymi najpierw w Akademii Teologii Katolickiej, a następnie w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

1. POCZĄTKI REFLEKSJI RELIGIOZNAWCZEJ, MISJOLOGICZNEJ I EKUMENICZNEJ W ATK W WARSZAWIE

Początki refleksji religioznawczej i ekumenicznej w ATK w Warszawie związane są z osobą ks. prof. Wincentego Kwiatkowskiego, pełniącego w latach 1954-1956 urząd dziekana Wydziału Teologicznego. Na jego wniosek Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego utworzyło 1 stycznia 1956 r. na Wydziale Teologicznym ATK zespołową Katedrę Apologetyki, powołując go na jej kierownika. Ks. prof. Wincenty Kwiatkowski uważany jest za twórcę tzw. warszawskiej szkoły apologetycznej. Jego apologetyka miała charakter religioznawczy, „jakby uzupełniającym o aspekt aksjologiczny deskryptywne badania humanistycznych nauk o religii. Wykorzystał on ówczesne, najnowsze osiągnięcia historii, etnologii, psychologii i fenomenologii religii oraz nauk biblijnych, by w ten oryginalny sposób uzasadniać wiarygodność chrześcijaństwa.

Upatrywał w tym możliwość dialogu z kulturą ateistyczną – propagowaną wówczas w Polsce – na płaszczyźnie humanistycznej aksjologii, ukazując wartość propozycji religijnych dla rozwoju osoby ludzkiej. Ks. prof. Wincenty Kwiatkowski zwrócił uwagę na bardzo szybki rozwój nauk religioznawczych na tle nauk teologicznych. Chciał, aby teologia była oparta na mocnych rozumowych podstawach, zbudowanych poza jej granicami. Miał temu posłużyć nagromadzony przez nauki religioznawcze ogromny materiał empiryczny opisujący zjawisko religii. Materiał ten – zdaniem apologetyka z Warszawy – w zasadzie był tylko opisany i usystematyzowany, natomiast zabrakło dostatecznej jego oceny pod kątem weryfikacji tej rzeczywistości duchowej, którą w różny sposób poszczególne religie relacjonują¹.

W ramach tej katedry myśl religioznawczą rozwijał ks. Jerzy Nosowski², zatrudniony od 1955 r. jako asystent, od 1959 r. jako starszy asystent, a w latach 1962-1970 jako adiunkt. Zajmował się on islamem, a zwłaszcza zagadnieniem uwierzytelnienia Mahometa w świetle Koranu, wykraczając tym samym poza wyznaniowy charakter apologetyki.

Wkład naukowy w rozwój badań nad zagadnieniem islamu i kontaktów chrześcijańsko-muzułmańskich na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie miał również ks. doc. Jerzy Nosowski. Ks. Jerzy Nosowski jest autorem wielu artykułów i książek podejmujących problematykę islamu³. Wśród publikacji jego autorstwa znajdują się ważne prace monograficzne, posiadające fundamentalne znaczenie dla poznania islamu w Polsce: *Polska literatura polemiczno-antyislamistyczna XVI, XVII i XVIII wieku* (Warszawa 1974), *Teologia Koranu: wykład systematyczny* (Warszawa 1970) oraz *Przepisy prawne Koranu: wykład sys-*

¹ A. Szczepanik, *Warszawska religioznawcza szkoła apologetyczna*, „Warszawskie Studia Teologiczne” (2010) nr 2, s. 32.

² Urodzony 13.08.1921 r., wyświęcony w 1950 r. Rozprawę doktorską z arabistyki pt. *Grundzüge der muslimischen sozialen Sittlichkeit nach den Aussagen und Berichten des sufischen Lehrmeister dargestellt im Sendschreiben Al-Quşayris*” napisał pod kierunkiem prof. Arno Ambrosa w Austrii. Habilitował się na ATK w 1965 r. Zmarł 26.06.1999 r. Por. M. Dziekan, *Ks. doc. dr hab. Jerzy Nosowski (1921–1999)*, „Przełęcz Orientalistyczny” (1999) nr 3–4, s. 339–340.

³ Bibliografia prac z okresu pracy na ATK w: R. Paciorkowski, *Kierunek apologetyki*, w: H. Wyczański (red.), *XX lat Akademii Teologii Katolickiej. Księga pamiątkowa (1954-1974)*, Warszawa 1976, s. 39-40.

tematyczny (Warszawa 1971). Przetłumaczył także na język polski jedenastowieczny traktat Al-Kuszajriego⁴.

Przy Katedrze Apologetyki powstał Zakład Religioznawstwa, przy czym apologetykę zwano wówczas „kierunkiem studiów”, a religioznawstwo „specjalizacją” w ramach tegoż kierunku. W ramach tej specjalizacji prowadzono m.in. ćwiczenia z religioznawstwa, wykłady z wstępu do religioznawstwa, etnologii religii, fenomenologii religii czy etnologii religii. W wyniku reorganizacji w roku akademickim 1982/1983 „kierunek apologetyki” otrzymał dwie katedry: Katedrę Apologetyki i Katedrę Religioznawstwa, której kierownikiem został ks. prof. dr hab. Józef Myśków.

W październiku 1966 r. na Wydziale Teologicznym ATK wprowadzono wykład oraz seminarium z socjologii religii. W 1968 r. zaczęła funkcjonować „specjalizacja socjologii religii” w ramach „kierunku” teologii praktycznej. Zajęcia prowadził początkowo tylko dr hab. Andrzej Święcicki. Z czasem zatrudniono kolejne osoby i poszerzono zajęcia o główne przedmioty z systemu nauk socjologicznych⁵.

Pisząc o rozkwicie Akademii Teologii Katolickiej ks. Hieronim E. Wyczawski zaznaczył, iż trwałym osiągnięciem rektoratu ks. Józefa Iwanickiego była rozbudowa specjalizacji na poszczególnych wydziałach Akademii Teologii Katolickiej. Na Wydziale Teologicznym utworzono osiem tzw. „kierunków studiów”, wśród których znalazł się „kierunek” teologii praktycznej⁶. W ramach tego kierunku utworzono sześć „specjalizacji”, wśród których znalazła się specjalizacja misjologii. Za symboliczną datę powstania misjologii uważa na ATK w Warszawie uważa się dzień 23 kwietnia 1969 r., kiedy to w rocznicę męczeńskiej śmierci wielkiego misjonarza, św. Wojciecha, ks. Feliks Zapłata SVD rozpoczął wykłady zlecone z teologii przekazu misyjnego dla studentów z katechetyki. Nowa specjalizacja w ramach „kierunku” teologii praktycznej

⁴ *Ar-Risala al-Qušayriyya, czyli Traktat o sufizmie imama Abu al-Qasima al-Qušariiego (986-1072)*, z arab. przeł. i wstępem opatrzył Jerzy Nosowski, Warszawa 1997.

⁵ Por. A. Święcicki, *Specjalizacja socjologii religii*, w: H. Wyczawski (red.), *XX lat Akademii Teologii Katolickiej*, dz. cyt., s. 207-211..

⁶ H. Wyczawski, *Ogólny zarys dziejów Akademii Teologii Katolickiej*, w: H. Wyczawski (red.), *XX lat Akademii Teologii Katolickiej*, dz. cyt., s. 27-28.

rozpoczęła jednak swoją działalność w roku akademickim 1969/1970. Studia tej nowej specjalizacji podjęło dziesięcioro studentów.

Ze względu na ograniczoną ilość studentów i wykładowców zajęcia z religioznawstwa prowadzono wspólnie dla studentów apologetyki, socjologii religii oraz misjologii, o czym mówią ówczesne programy studiów.

Początek zajęć z teologii ekumenicznej – tak jak ją wówczas rozumiano – wiąże się z osobą ks. Kazimierza Hoffmana, który od 1961 r. został zatrudniony jako asystent w Katedrze Apologetyki, realizując przy tym „kierunku” kolejną specjalizację. Już od 1958 r. prowadził on wykłady zleczone o relacji teologii katolicko-protestanckiej, katolicko-prawosławnej i chrześcijańsko-judaistycznej. Z czasem ograniczył on swoje zainteresowania głównie do odcinka katolicko-ewangelickiego⁷. W 1964 r. wykłady z zakresu teologii ekumenicznej były prowadzone przez ks. doc. Józefa Myśkowa. W tym samym roku ks. Kazimierz Hoffman został starszym asystentem przy katedrze dogmatyki spekulatywnej. Problematyka ekumeniczna podejmowana była także okazjonalnie również na wykładach z innych przedmiotów teologicznych. W roku akademickim 1971/1972 na kierunku teologii dogmatycznej ks. prof. Alfons Skowronek rozpoczął wykłady z teologii ewangelickiej w wymiarze dwóch godzin tygodniowo. Przedmiotem zajęć prowadzonych przez ks. A. Skowronka w ciągu najbliższych trzech lat był *Dekret o ekumenizmie Soboru Watykańskiego II, małżeństwa mieszane wyznaniowo w dialogu ekumenicznym i ewangelicka teologia sakramentów*⁸.

2. ROZWÓJ MISJOLOGII

Ks. Feliks Zapłata SVD otrzymał stanowisko starszego adiunkta w Katedrze Homiletyki, kierowanej przez ks. prof. Leszka Kuca. Katedra ta była przyporządkowana do „kierunku” teologii praktycznej. Ks. Feliks Zapłata SVD opracował program naukowy dla tej specjalizacji oraz zgromadził podstawową literaturę. Wykłady specjalistyczne z misjologii zgrupowano w działach: teologii misji, religioznawstwa, pro-

⁷ Por. R. Paciorkowski, *Kierunek apologetyki*, dz. cyt., s. 39-40.

⁸ Por. E. Józwiak, *Sekcja teologii ekumenicznej*, w: S. Urbański (red.), *Wydział Teologiczny 1954-2004*, Warszawa 2004, s. 85.

blemów ekonomiczno-socjologicznych krajów tzw. Trzeciego Świata oraz zagadnień polonijnych⁹.

Ks. Feliks Zapłata SVD zatroszczył się także o wykładowców dla słuchaczy misjologii. W 1971 r. wykłady na misjologii zaczął prowadzić ks. Władysław Kowalak SVD oraz ks. Bolesław Gielata SVD, którego po roku wymienił ks. Tadeusz Dajczer. Krótko na specjalizacji misjologicznej pracowali także ks. Zenon Kaczmarek TChr, Jerzy Ozdowski oraz Czesław Kamiński TChr. W 1978 r. prace na specjalizacji misjologicznej podjął ks. Antoni Kurek OMI.

W 1972 r. ks. dr Feliks Zapłata SVD otrzymał stopień doktora habilitowanego na podstawie pracy *Kościół katolicki w Indiach. Problem jego dialogu z hinduizmem* (Warszawa 1972). W 1974 r. pracę doktorską obronił ks. mgr Władysław Kowalak SVD, a rok później ks. mgr Antoni Kurek. Promotorem obydwu doktoratów był ks. doc. dr hab. Feliks Zapłata SVD.

Studium misjologiczne rozwijało się dynamicznie. W 1971r. zapoczątkowano organizowanie corocznych sympozjów misjologicznych. Referaty z tych spotkań oraz prace wykładowców zamieszczano w publikacji „Zeszyty Misjologiczne ATK”. W latach 1971-1979 odbyło się dziewięć sympozjów misjologicznych.

W październiku 1970 r. powołano do życia Studenckie Koło Misyjne ATK. Jego podstawowym celem było propagowanie i zgłębianie problematyki misyjnej Kościoła, poszerzanie wiedzy z zagadnień Trzeciego Świata oraz utrzymanie kontaktów z Polonią zagraniczną. Pierwszym opiekunem Koła został ks. Feliks Zapłata, a po nim ks. Władysław Kowalak. Do grona członków Koła zaliczali się wszyscy studenci misjologii, spora grupa słuchaczy innych specjalizacji oraz misjonarze.

30 września 1981r. ks. doc. Feliks Zapłata SVD przeszedł na wcześniejszą emeryturę. Kierownictwo specjalizacji objął ks. dr Władysław Kowalak SVD.

W roku akademickim 1982/1983 dokonano istotnych zmian w strukturze całej uczelni. Za aprobatą Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki utworzono na Wydziale Teologicznym ATK sześć samodzielnych sekcji: Teologii Ogólnej, Teologii Systematycznej, Teo-

⁹ Por. F. Zapłata, *Specjalizacja misjologii*, w: H. Wyczawski (red.), *XX lat Akademii Teologii Katolickiej*, dz. cyt., Warszawa 1976, s. 212.

logii Praktycznej, Nauk Historycznych, Nauk Społecznych oraz Instytut Studiów nad Rodziną. Specjalizacje otrzymały osobne katedry. W wyniku tej reformy „kierunek” misjologii – jak została nazwana dotychczasowa specjalizacja – znalazł się w Sekcji Teologii Praktycznej i posiadał dwie katedry: Katedrę Historii Misji i Religii (kierownik *vacat*, pracownicy ks. dr Antoni Kurek OMI, ks. dr Tadeusz Dajczer) oraz Katedrę Teologii Misji (kierownik: ks. doc. dr hab. Władysław Kowalak).

W latach osiemdziesiątych przez kolokwium habilitacyjne na misjologii przeszli ks. dr Władysław Kowalak (*Geneza kargizmu na Nowej Gwinei*, Warszawa 1980) oraz ks. dr Tadeusz Dajczer (*Inicjacje i ich wymiar kosmiczny u ludów Kalifornii*, Warszawa 1984).

Bardzo istotne zmiany strukturalne dla całego Wydziału Teologicznego i tym samym dla misjologii nastąpiły w 1986 r. Decyzją Rady Wydziału z 13 stycznia 1986 r. na kierownika wakującej Katedry Historii Misji i Religii powołano ks. doc. Tadeusza Dajczera. W tym samym roku w utworzono z Katedry Religioznawstwa na „kierunku” apologetyki oraz Katedry Historii Misji i Religii na „kierunku misjologii” odrębny „kierunek” religioznawstwa. Na misjologii pozostała Katedra Historii Misji (*vacat*) i Katedra Teologii Misji (ks. doc. dr hab. Władysław Kowalak).

W roku akademickim 1988/1989 „kierunki” istniejące na Wydziale Teologicznym ATK zmieniono na „specjalności” w ramach kierunku teologii. Misjologia była specjalnością w ramach teologii praktycznej.

W latach 1980-1989 odbyło się sześć ogólnopolskich sympozjów misjologicznych. W 1980 r. opiekunem Studenckiego Koła Misyjnego został ks. Antoni Kurek.

W programie studiów w latach osiemdziesiątych znajdowały się przedmioty ogólnoteologiczne oraz ściśle misjologiczne: historia misji, teologia misji, idea misyjna w Piśmie Świętym, idea misyjna w pismach Ojców Kościoła, liturgia w krajach misyjnych, katecheza misyjna, metodologia misyjna, duchowość misyjna. Rozwinęła się tzw. misjologia religioznawcza, która obejmowała wstęp do religioznawstwa, fenomenologię religii, religie ludów pierwotnych, hinduizm, buddyzm, taoizm, konfucjanizm, shintoizm i islam. Po przeprowadzonych zmianach w dziale problematyki społeczno-ekonomicznej program zawierał: zagadnienia międzynarodowe, rozwój w nauczaniu Kościoła, metody pro-

gramowania, szkolnictwo i wychowanie w krajach Trzeciego Świata, wstęp do etnologii, etnografię Afryki, Ameryki, Azji i Oceanii oraz higienę tropikalną. Pojawiła się także grupa zagadnień polonijnych.

W 1992 r. na Radach Wydziału Teologicznego ATK dyskutowano nad ewentualnym przeniesieniem misjologii i religioznawstwa z Wydziału Teologicznego na powstały w 1987 r. Wydział Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych. Te propozycje jednak nie znalazły poparcia większości. W tym samym roku w strukturze Wydziału Teologicznego zrezygnowano z podziału na sekcje. Wszystkie specjalności zostały przyporządkowane kierunkowi teologicznemu.

8 października 1991 r. ks. doc. dr hab. Władysław Kowalak otrzymał z rąk Prezydenta RP dyplom profesora nauk teologicznych. W latach dziewięćdziesiątych przeszli przez kolokwium habilitacyjne na misjologii ks. dr Antoni Kurek (*Wierzenia i obrzędy Gidarów, ludu północno-kameruńskiego. Studium historyczno-hermenentyczne*, Warszawa 1988) oraz ks. dr Józef Urban J. (*Dialog międzyreligijny w posoborowych dokumentach Kościoła*, Warszawa 1999). Ks. dr hab. Antoni Kurek został kierownikiem Katedry Historii Misji.

Do grona pracowników naukowych misjologii w latach dziewięćdziesiątych dołączyli ks. dr Jan Górski (w latach 1991-1994), dr Eugeniusz Sakowicz (w latach 1994-1999) oraz ks. dr Jarosław Różański OMI (od 1999).

W latach 1990-1994 odbyły się dwa ogólnopolskie sympozja misjologiczne. W sumie w latach 1971-1994 odbyło się 17 sympozjów misjologicznych, w których uczestniczyło ok. 1600 osób. W połowie lat dziewięćdziesiątych opiekunem Studenckiego Koła Misyjnego został dr Eugeniusz Sakowicz.

W roku akademickim 1999/2000 Sekcja Misjologii rozpoczęła działalność w ramach Wydziału Teologicznego w nowych strukturach UKSW. Kierownikiem sekcji pozostał ks. Władysław Kowalak SVD. W ramach sekcji istniały Katedra Historii Misji oraz Katedra Teologii Misji. Katedrą Historii Misji kierował ks. A. Kurek OMI, adiunktem przy Katedrze został od 1999 r. ks. dr Jarosław Różański OMI.

W 2001 r. ks. dr hab. Antoni Kurek przeszedł na emeryturę, a pełniącym obowiązki kierownika Katedry Historii Misji został ks. Kowalak. W tym samym roku przy Katedrze Teologii Misji zatrudniony został jako adiunkt ks. dr Janusz Gajda.

Po przejściu na emeryturę ks. prof. Władysława Kowalaka SVD 30 września 2003r. powstał vacat na stanowisku kierownika obydwu katedr misjologicznych. W roku akademickim 2003/2004 p.o. kierownika Sekcji Misjologii na Wydziale Teologicznym UKSW był dr hab. Eugeniusz Sakowicz, prof. UKSW. 1 grudnia 2004 r. kierownikiem Sekcji Misjologii został ks. dr hab. Jarosław Różański OMI, który w kwietniu tego samego roku otrzymał stopień doktora habilitowanego (*Inkulturacja Kościoła wśród ludów środkowego Sudanu*, Warszawa 2004). Tego samego dnia został on także kierownikiem Katedry Historii Misji. W 2005 roku przy Katedrze Teologii Misji (kierownik: vacat od 2003r.) zatrudniony został jako adiunkt ks. dr Wojciech Kluj OMI, a przy Katedrze Historii Misji jako asystent ks. dr Tomasz Szyszka SVD. W 2006 r. ks. dr Tomasz Szyszka SVD został adiunktem przy tej katedrze. W latach 2005-2006 adiunktem przy tej katedrze był ks. dr Waldemar Graczyk, a po nim ks. dr Józef Łupiński. W latach 2008-2013 w Sekcji Misjologii pracował ks. dr hab. Leon Nieścior OMI, pełniąc jednocześnie funkcję kierownika Katedry Teologii Misji.

1 marca 2013 r. nastąpiła reorganizacja Wydziału Teologicznego. Utworzony został Instytut Dialogu Kultury i Religii, w którym znalazła się jedna Katedra Misjologii. Jej kierownikiem został ks. prof. UKSW dr hab. Jarosław Różański OMI, a adiunktami ks. dr Tomasz Szyszka SVD i ks. dr Wojciech Kluj OMI. Od 1 października 2013 r. dyrektorem Instytutu Dialogu Kultury i Religii jest ks. prof. UKSW dr hab. Jarosław Różański OMI. Na początku roku akademickiego 2013/2014 zakończony został w CK przewód profesorski ks. prof. UKSW dra hab. Jarosława Różańskiego OMI oraz habilitacja ks. dra Wojciecha Kluja OMI.

Specjalizacja misjologii na kierunku teologii prowadziła jednolite studia magisterskie, stacjonarne (5 lat). Przedmioty proponowane na misjologii dzieliły się na trzy grupy: kanon, przedmioty ze specjalizacji oraz przedmioty fakultatywne. Przedmioty ogólnoteologiczne zgrupowane były w tzw. kanonie, natomiast w zakres studiów misjologicznych wchodziły wykłady specjalistyczne: z teologii misji, historii misji, antropologii misyjnej, religioznawstwa ogólnego (buddyzm, hinduizm, islam, sintoizm, religie ludów pierwotnych, religie synkretyczne, nowe ruchy [para]religijne), etnografii Afryki, Ameryki, Azji i Oceanii oraz problematyki społeczno-ekonomicznej Trzeciego Świata.

Prowadzono także czteroletnie studia doktoranckie stacjonarne przeznaczone dla absolwentów misjologii oraz absolwentów innych specjalności teologicznych, a także czteroletnie studia doktoranckie niestacjonarne. W latach 2008-2011 prowadzono także dwuletnie Podyplomowe Studium Misjologiczne.

Utworzona w 1969 r. na ATK w Warszawie misjologia wypromowała do 2 profesorów, 7 doktorów habilitowanych, 35 doktorów oraz jeden doktorat honoris causa UKSW dla kard. Adama Kozłowieckiego. Specjalizacja wypromowała ok. 270 magistrów.

Po przekształceniu Akademii Teologii Katolickiej w Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego bardzo szybko rosła liczba studentów misjologii. W roku akademickim 2008/2009 misjologię studiowały 124 osoby. Liczba studentów studiów stacjonarnych magisterskich zaczęła gwałtownie spadać począwszy od roku akademickiego 2010/2011. Wzrosła natomiast liczba doktorantów na studiach stacjonarnych dzięki współpracy z Centrum Misyjnym w Warszawie.

W 1999r. wznowiło działalność koło studentów misjologii jako Naukowe Koło Misjologów. W latach 1999-2005 opiekunem Koła był o. dr hab. Jarosław Różański OMI, w latach 2005-2007 o. dr Wojciech Kluj OMI, a od 2007 r. opiekunem Koła jest o. dr Tomasz Szyszka SVD. Działalność Koła w latach 1999-2008 koncentrowała się wokół następujących inicjatyw: organizowanie sympozjów i konferencji; organizowanie spotkań z misjonarzami oraz misjologiami z innych uczelni; działalność publicystyczna; organizowanie otwartych wykładów; prowadzenie gabloty misyjnej; wizyty w ośrodkach zakonnych i muzeach misyjnych; szerzenie idei misyjnej przez środki audiowizualne oraz Internet.

Naukowe Koło Misjologów podjęło inicjatywę obchodów Dnia Pamięci i Modlitwy za współczesnych Misjonarzy Męczenników (24 marca). 7 listopada 2002 r. Sekcja Misjologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego powołała I Misyjną Olimpiadę Znajomości Afryki, skierowaną do wszystkich liceów ogólnokształcących w Polsce. W poszczególnych, corocznych edycjach olimpiady brało udział ok. 300 szkół ponadgimnazjalnych i ok. 5000 uczniów. Patronat nad tą inicjatywą przyjęło Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu.

W 2001r. wznowiono organizowanie sympozjów misjologicznych. 24 kwietnia 2001r. Naukowe Koło Misjologów, kierowane od 1999 r.

przez ks. dr Jarosława Różańskiego OMI, zorganizowało sympozjum „Maryja w kulturze i kulcie afrykańskim”. W latach 2001-2013 specjalizacja misjologii zorganizowała 44 sympozja misjologiczne, najczęściej przy współudziale innych jednostek organizacyjnych, a od początku swojego istnienia – 61. W większości teksty zostały opublikowane w kilku seriach wydawniczych.

3. ROZWÓJ RELIGIOZNAWSTWA

Decyzją Rady Wydziału z 13 stycznia 1986 r. na kierownika wakującej Katedry Historii Misji i Religii powołano ks. doc. Tadeusza Dajczera. W tym samym roku w utworzono z Katedry Religioznawstwa na „kierunku” apologetyki oraz Katedry Historii Misji i Religii na „kierunku misjologii” odrębny „kierunek” religioznawstwa. Zaczął on funkcjonować od roku akademickiego 1986/1987 w Sekcji Teologii Systematycznej. Kuratorem „kierunku” został ks. doc. dr hab. Tadeusz Dajcer. W skład kierunku weszły Katedra Historii Religii, której kierownikiem został ks. doc. dr hab. Władysław Kowalak oraz Katedra Fenomenologii Religii, którą kierował ks. doc. dr hab. Tadeusz Dajcer.

Kiedy w roku akademickim 1988/1989 „kierunki” istniejące na Wydziale Teologicznym ATK zmieniono na „specjalności” w ramach kierunku teologii, religioznawstwo funkcjonowało jako specjalność teologii systematycznej.

W 1992 r. w strukturze Wydziału Teologicznego zrezygnowano z podziału na sekcje. Wszystkie specjalności zostały przyporządkowane kierunkowi teologicznemu. W roku akademickim 1996/1997 na stanowisku adiunkta w Katedrze Fenomenologii Religii rozpoczęli pracę ks. dr Rafał Markowski oraz ks. dr Leonard Fic.

W październiku 1999 r. ks. Władysław Kowalak został kierownikiem Sekcji Religioznawstwa, bowiem ks. Tadeusz Dajcer odszedł na emeryturę. W tym samym roku adiunktem w Katedrze Historii Religii został dr Eugeniusz Sakowicz, a w Katedrze Fenomenologii Religii ks. dr Andrzej Wańka¹⁰.

¹⁰ Pracował w niej jako adiunkt w latach 1999-2004.

W czerwcu 2001 r. ks. prof. Władysław Kowalak zrezygnował z kierownictwa Sekcją Religioznawstwa. Jednocześnie złożył wniosek do Rady Wydziału Teologicznego o zmianę nazwy z Sekcji Religioznawstwa na Sekcję Religiologii oraz powołania nowej katedry – Teologii Religii. Nowo powstała katedra była pierwszą katedrą podejmującą zagadnienia teologiczno-religiologiczne na wydziałach teologicznych w Polsce. Rada Wydziału powołała na stanowisko kierownika Sekcji Religiologii dr. hab. Eugeniusza Sakowicza, powierzając mu także kierownictwo katedrą Teologii Religii¹¹. W 2009 r. prof. dr. hab. Eugeniusz Sakowicz przeszedł do pracy na Wydziale Pedagogicznym UKSW. W tym samym roku adiunktem w Katedrze Teologii Religii została dr Aldona Piwko. W 2010 r. kierownikiem Sekcji Religiologii oraz kierownikiem Katedry Historii Religii został ks. dr. hab. Leonard Fic.

1 marca 2013 r. Sekcja religiologii przestała istnieć, wchodząc w skład Instytutu Dialogu Kultury i Religii. W ramach nowego instytutu funkcjonują Katedra Religiologii i Dialogu Międzyreligijnego (kierownik: ks. prof. UKSW dr. hab. Leonard Fic, adiunkci: ks. dr. hab. Waldemar Cisło, ks. dr. Rafał Markowski, dr. Aldona Piwko; ks. prof. zw. dr. hab. Ignacy Bokwa) oraz Katedra Filozofii Religii (ks. prof. UKSW dr. hab. Tomasz Stępień).

Specjalność religioznawstwa (a później religiologii) przeznaczona była dla studentów teologii, którzy obierali ją na trzecim roku swoich studiów. W ramach tej specjalności wykładano m.in. teologię religii, etnologię religii, fenomenologię religii, elementy islamu, buddyzmu, hinduizmu oraz systemy ezoteryczno-okultystycznych, a także religie ludów pierwotnych. Elementem wyróżniającym prowadzenie badań w sekcji był katolicki wymiar badań religiologicznych. Akcent kładziono m.in. na dialog międzyreligijny oraz miejsce różnych religii we współczesnym świecie¹².

W 2001 r. na specjalności religioznawczej (religiologicznej) stopień doktora habilitowanego uzyskał Eugeniusz Sakowicz na podstawie rozprawy

¹¹ Por. *Sekcja Religiologii. Historia Sekcji*, w: J. Decyk, J. Sobkowiak (red.), *Dorobek naukowy pracowników Wydziału Teologicznego UKSW*, Warszawa 2002, s. 239-240.

¹² Por. E. Sakowicz, *Sekcja Religiologii*, w: S. Urbański (red.), *Wydział Teologiczny 1954–2004*, dz. cyt., s. 91-93.

bardzo bogatego dorobku oraz książki *Dialog Kościoła z islamem według dokumentów soborowych i posoborowych (1963–1999)* (Warszawa 2000). W 2007 r. natomiast uzyskał tytuł profesora zwyczajnego nauk teologicznych. W 2010 r. stopień doktora habilitowanego uzyskał ks. Leonard Fic (*Kościół katolicki a buddyzm. Propedeutyka dialogu*, Włocławek 2009). Jesienią 2013 r. przewód habilitacyjny otworzyli ks. dr Rafał Markowski oraz dr Aldona Piwko. W listopadzie 2013 r. ks. dr Rafał Markowski został mianowany biskupem pomocniczym w Archidiecezji Warszawskiej.

W 2010 r. z inicjatywy dr Aldony Piwko powstało Koło Naukowe Religiologów, skupiające studentów i doktorantów. Koło zorganizowało cztery sympozja i konferencje o tematyce religiologicznej, brało udział w wyjazdach naukowych oraz popularyzowaniu wiedzy z zakresu religiologii. Referaty z dwóch sympozjów naukowych ukazały się drukiem.

Z inicjatywy ks. prof. UKSW dra hab. Jarosława Różańskiego w 2008 r. wprowadzono do Uchwały Rekrutacyjnej UKSW utworzenie kierunku religioznawstwa¹³. Kierunek ten został otwarty w roku akademickim 2010/2011. Program kształcenia na nowym kierunku studiów zakłada, iż absolwent będzie posiadał ogólną wiedzę na temat światowych systemów religijnych. Prowadzone są także zajęcia z wiedzy o religiach z zakresu nauk humanistycznych i społecznych. Szczególny nacisk położony jest także na dialog międzyreligijny. Odpowiedzialność za nowy kierunek studiów wzięła Sekcja Religiologii, a od 1 marca 2013 r. Instytut Dialogu Kultury i Religii.

W latach 1986-2013 specjalność religioznawcza (religiologiczna) wypromowała 1 profesora, 2 doktorów habilitowanych, 15 doktorów oraz ok. 200 magistrów.

3. ROZWÓJ TEOLOGII EKUMENICZNEJ

W roku akademickim 1982/1983 za aprobatą Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki utworzono na Wydziale Teologicznym ATK sześć samodzielnych sekcji. W Sekcji Teologii Systematycz-

¹³ Program studiów, plan zajęć oraz obszerny wniosek o umożliwienie prowadzenia studiów pierwszego stopnia z kierunku „religioznawstwo” na Wydziale Teologicznym UKSW skierowany do ministerstwa został przygotowany przez ks. prof. UKSW dra hab. Jarosława Różańskiego oraz dr Aldonę Piwko.

nej, na „kierunku” dogmatycznym utworzono oddzielną Katedrę Teologii Ekumenicznej, powierzając jej kierownictwo ks. prof. dr. hab. Alfonsowi Skowronkowi. Wykładał m.in. następujące tematy: historia ruchu ekumenicznego; Jan Kalwin w oczach teologów katolickich, Maryja w dialogu ekumenicznym, papieżstwo jako problem ekumeniczny, organizacja i struktura Kościoła anglikańskiego, Marcin Luter w refleksji ekumenicznej. Słuchaczami byli studenci teologii dogmatycznej i innych „kierunków” teologicznych. W roku akademickim 1986/1987 po raz pierwszy wprowadzono „kierunek” teologii ekumenicznej do kursorycznego planu zajęć z własnymi wykładami. Wykłady dla tej specjalizacji prowadzili m. in. prof. dr. hab. Karol Karski (historia ruchu ekumenicznego w świecie), bp Władysław Miziołek (historia ruchu ekumenicznego w Polsce), ks. prof. dr. hab. Franciszek Stopniak (historia reformacji) oraz ks. prof. dr. hab. Alfons Skowronek. Z czasem studentom teologii ekumenicznej umożliwiono także uczestniczenie w wykładach z teologii protestanckiej, starokatolickiej czy prawosławnej na Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie. W 1994 r. wykłady na temat eklezjologii i liturgii Wschodu prowadził ks. dr Henryk Paprocki – duchowny prawosławny. W roku akademickim 1994/1995 zajęcia prowadzili też: duchowny metodystyczny ks. Adam Kleszczyński (na temat anglikanizmu i metodyzmu) oraz duchowny adwentysta ks. Zachariasz Łyko (teologia adwentystyczna).

W roku akademickim 1993/1994 ks. prof. A. Skowronek przeszedł na emeryturę. Kierownikiem katedry został ks. prof. dr. hab. Michał Czajkowski, który poszerzył refleksję ekumeniczną o dialog z judaizmem. W programie studiów znajdowały się także wykłady misjologów i religioznawców, m.in. ks. dr. Antoniego Kurka, ks. prof. dr. hab. Tadeusza Dajczera, ks. prof. dr. hab. Władysława Kowalaka oraz prof. UKSW dr hab. Eugeniusza Sakowicza.

W 2003 r. stopień doktora habilitowanego uzyskał ks. dr Wojciech Hanc, adiunkt w Katedrze Teologii Ekumenicznej. Od 1 października 2004 r. do 30 września 2013 r. był on kierownikiem Katedry Teologii Ekumenicznej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. 1 stycznia 2005 r. został on powołany przez rektora UKSW na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

„W ramach seminarium odbywały się spotkania ze studentami innych wyznań ze Stanów Zjednoczonych, Niemiec i Rosji, a także z polskimi działaczami ekumenicznymi. Specjalizacja związała się z Ośrodkiem Ekumenicznym Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża „Joannicum”, gdzie odbywały się niektóre zajęcia. Podjęto współpracę z Klerycką Radą ds. Ekumenizmu Księży Salwatorianów. Nawiązały się przyjaźnie między studentami ATK i ChAT. W latach 1986-1989 studenci organizowali rekolekcje ekumeniczne w Ustroniu-Polanie i Reszlu dla młodzieży i katechetów oraz zawsze czynnie brali udział w obchodach Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan. Uczestniczą też w rekolekcjach i sesjach ekumenicznych w Laskach i zjazdach ekumenicznych w Kodniu nad Bugiem”¹⁴.

W latach 1982-2013 specjalność ekumeniczna wypromowała 1 doktora habilitowanego, 14 doktorów oraz kilkudziesięciu magistrów.

¹⁴ E. Jóźwiak, *Sekcja teologii ekumenicznej*, w: S. Urbański (red.), *Wydział Teologiczny 1954-2004*, dz. cyt., s. 89.